

Boekbesprekingen

COLSTON P. & BURTON P. 1988. *A field guide to the waders of Britain and Europe with North Africa and the Middle East*. Hodder & Stoughton, London. 224 p. Prijs £ 9,95.

Het moet voor de uitgevers een flink risico zijn geweest om met een gids voor steltlopers te komen, zo kort na het verschijnen van *Shorebirds* (Hayman *et al.* 1986). Waarschijnlijk hadden ze weinig keus omdat dit boek reeds lang vrijwel klaar in de kast lag. De lange produktietijd is ondermeer af te leiden uit de inleidende hoofdstukken. In één daarvan wordt ingegaan op onderzoek naar het trekgedrag van steltlopers, maar gaat daarbij niet verder dan ongeveer de jaren zeventig. Maar men heeft ook geprofiteerd van het eerder verschijnen van *Shorebirds* door gegevens up-to-date te maken. Amerikaanse en Aziatische Kleine Goudplevier worden wel als aparte soorten genoemd maar nog samen behandeld en moeten het met één afbeelding doen.

Dit boek beschrijft 87 soorten, waaronder alle dwaalgasten. Op 22 kleurplaten zijn 79 soorten afgebeeld. De platen zijn bij elkaar geplaatst in het midden van het boek. Ze werden gemaakt door Burton (die onder andere ook de plevieren in *The birds of the Western Palearctic* schilderde). De afbeeldingen zijn heel precies en in het algemeen goed van kleur, maar een beetje stijf tegen de witte achtergrond. Er zijn een paar foutjes aan te wijzen. De meest storende fout is de roodbruine in plaats van de grijsbruine kleur van de vleugeldekveren van de Roodkeelstrandloper. In de korte tekst tegenover de plaat wordt de kleur wel juist vermeld. Omdat niet wordt vermeld dat de afbeelding fout is, kan dit voor de niet ingewijde tot verwarring leiden. Per soort zijn er veel minder afbeeldingen dan in *Shorebirds*. Van Woestijnplevier en Bonte Strandloper staan in dit boek slechts vijf afbeeldingen, tegen respectievelijk 14 en 27 in *Shorebirds*. Daarbij moet worden aangetekend dat het laatste boek ook aandacht besteedt aan ondersoorten die buiten de range van dit boek vallen. De Kemphaan is goed bedeed met anderhalve bladzijde met afbeeldingen, waarvan zes van mannetjes met verschillend gekleurde kragen. Voor determinatie is dit natuurlijk niet echt nodig. Ook niet echt nodig is de plaat met donsjongen van 18 soorten. In de tekst worden de donsjongen niet behandeld.

Uit de inleidende hoofdstukken over voedsel van steltlopers, trek en paarvorming, blijkt al dat dit boek meer informatie geeft dan van een veldgids mag worden verwacht. Merkwaardigerwijs ontbreken verklaringen van de gebruikte (topografische) termen. De soortbeschrijvingen worden per (sub)familie voorafgegaan door een korte karakteristiek. De namen van de soorten worden vermeld in het Nederlands, Zweeds, Frans, Duits en Spaans. Enigszins inconsequent zijn drie extra indices opgenomen van alleen de laatstgenoemde talen. Een meestal goed, typerend pentekeningetje siert de kop van de soortbeschrijvingen, die beginnen met een paragraaf over de determinatie, waarin de verschillen (ook van geluid) met gelijkende soorten worden behandeld. De gebruikte literatuur over de kenmerken gaat tot ongeveer 1987. Hierna volgen paragrafen over habitat, versprei-

ding, trek, voedsel, sociaal- en broedgedrag en nest, eieren en jongen. Deze laatste drie paragrafen gaan ook weer over onderwerpen die normalerwijze niet in een determinatieboek voorkomen. Het boek besluit met verspreidingskaarten van 52 soorten die in het behandelde gebied broeden. Omdat er maar zes per bladzijde staan, zijn ze niet zo peuterig als in de meeste veldgidsen. Bij de kaartjes staan in het kort enige gegevens over (trek)gedrag en habitat. Uiteraard komen weer enige onzorgvuldigheden voor. Wat te zeggen van Drenthe/Overijssel als broedgebied van de Oeverloper? En de Veluwe lijkt het enige gebied in Nederland te zijn waar de Houtsnip niet broedt. Ondanks de gesignaleerde foutjes biedt dit boek veel informatie in een heel handzaam formaat. Voor een veldgids is dat een sterk punt. Het verdient zeker zijn plaats naast *Shorebirds*. – *Lieuwe J. Dijkse*n

DEVILLERS P., ROGGMAN W., TRICOT J., DEL MARMOL P., KERWIJN C., JACOB J. & ANSELIN A. 1988. *Atlas van de Belgische broedvogels*. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel. 345 p. f 45,00.

Eindelijk is hij er dan, de broedvogelatlas van onze zuiderburen. Het veldwerk is uit dezelfde periode als dat in Nederland, 1973-77. Naar een verklaring voor de lange produktietijd kan men tevergeefs zoeken. Nadat de lezer tot zich heeft genomen dat de kaarten in 1981 gereed waren en de tekst in 1988, laten enkele suggestieve puntjes aan het einde van deze zin alles in het midden.

Voor het onderzoek is uitgegaan van blokken van 8x10 km (457). De broedzekerheid werd aangegeven met de internationaal aanvaarde codering van 0 tot en met 16. In de presentatie zijn mogelijke, waarschijnlijke en zekere broedgevallen gebruikt. Het veldonderzoek is verre van volledig geweest, in de tekst wordt dit echter niet duidelijk. In 55 % van de blokken zijn minder dan 60 soorten vastgesteld. In Nederland ligt het aantal soorten in de meeste broedvogeldistricten tussen de 80 en 90 per blok (5 x 5 km). Alleen Midden-België lijkt redelijk onderzocht met tussen de 60 en 90 soorten in veel blokken. Goed onderzochte blokken komen ook hier niet voor. West-België is ronduit slecht onderzocht. Een twijfelachtige dimensie in deze atlas vormen de aantalsopgaven. De waarnemers hebben getracht een zo competent mogelijke schatting te geven, in 6 klassen, van het aantal paren in een blok. Deze valt bij veel soorten veel te laag uit. Voor blokken zonder aantalsopgave is achteraf het aantal geïnterpoleerd aan de hand van de aantallen in omliggende blokken. Nadien zijn deze aantallen gebruikt om een schatting voor heel België te geven. Gezien het onvoldoende veldonderzoek en de te kleine aantallen per blok een niets-zeggend getal.

In de eerste hoofdstukken worden de werkwijze in het veld en achter het bureau toegelicht. Daarna volgt een uiteenzetting van de geologische geschiedenis, het landschap in België en de "evolutie van de milieus en de avifauna". Kaarten met de verspreiding van de belangrijkste biotopen worden node gemist. Een lijst met alge-

mene literatuur, een lijst van medewerkers en een index sluiten het boek af. Het grootste deel van de atlas wordt ingenomen door een kaart per soort met een begeleidende tekst. In de tekst wordt ingegaan op het verspreidingsbeeld, de aantallen in de onderzoeksperiode, de ontwikkeling van de aantallen in de afgelopen eeuw en het biotoop. Voor veel soorten wordt eenzelfde tendens vastgesteld als in Nederland. De verspreidingsbeelden lijken redelijk compleet. Sommige zijn juweeltjes omdat de verspreiding prachtig aansluit op die in het zuiden van Nederland. Verrassend is het te zien dat verschillende soorten die in Zuid-Nederland regelmatig voorkomen, net over de grens de zuidelijke grens van hun verspreiding in het laagland van West-Europa bereiken (o.a. Boomvalk, Scholekster, Grutto, Wulp, Tureluur, Kuifleeuwerik, Ortolaan). Zo zien we ook de verspreiding van de Kramsvogel, die bij ons het zwaartepunt in Zuid-Limburg heeft, mooi doorlopen in de Ardennen. Middeneuropese soorten als Grijskopspecht, Ruigpootuil, Notenkraker, Taaiboomkruiper komen niet ver van onze grens in de Ardennen voor. De teksten bij de kaarten zijn van wisselend gehalte en zeer variabel in lengte. Zo wordt er ruim een bladzijde aan de Europese Kanarie gewijd en nog geen halve aan de Pimpelmees. Voorts is het storend dat bij de ene soort de ontwikkelingen tot in de jaren tachtig worden beschreven en bij de volgende 1977 de begrenzing is.

De ondergrond van de kaarten in deze atlas bestaat uit het grid van 8x10 km. In ieder blok staat in onleesbare letters nog de topografische naam van het blok vermeld. De aantallen in een blok zijn aangegeven met verschillende aantallen balken, in een vieze kleur rood. Voorst zijn de balken op een groot aantal kaarten niet gecentreerd op het midden van het blok, bij enkele zijn ze zelfs twee maal zo breed als de standaard; grafisch gezien knoeiwerk. Deze Belgische turf heeft een zeer slappe kaft, pas op voor dubbelvouwen. Al met al geen hoogtepunt op atlasgebied, maar toch: de lage landen compleet. – *Rob Lensink*

GOODERS J. & VAN DEN BERG A. 1989. *De belangrijkste vogelgebieden van Europa*. Zomer & Keuning, Ede. 268 p. Prijs f 32,50.

Voor de reizende vogelaar zijn er tegenwoordig allerlei boekjes beschikbaar om zich naar de beste vogelgebieden te laten leiden. Op dit terrein is de naam van John Gooders geen onbekende. In 1967 verscheen van zijn hand *Where to watch birds* betreffende vogelgebieden in Groot-Brittannië, in 1970 *Where to watch birds in Britain and Europe* en in 1981 *Finding birds around the world* van Peter Alden & John Gooders. Van geen van deze boeken verscheen een Nederlandse uitgave. Met *A guide to bird-watching in Europe* (Ferguson-Lees, Hockliffe & Zweeres) gebeurde dit wel (*Vogels kijken in Europa*, 1972, Wetenschappelijke Uitgeverij), maar dit boek is meer een landenbeschrijving met slechts globale aanwijzingen waar naar toe te gaan. Het is dan ook een goed initiatief geweest om de geheel herziene uitgave van *Where to watch birds in Britain and Europe* (1988) ook in Nederland uit te brengen.

Een vogelaar in den vreemde heeft behoefte aan goede tips over de plaatsen met een rijk vogelleven of met voor de streek karakteristieke vogelsoorten. Dit dient ook het

beschermingsbelang omdat zo de mogelijkheid bestaat om vogelaars naar gebieden te leiden die zich daarvoor het meest lenen. De bruikbaarheid van dergelijke boeken staat of valt met de verstrekte informatie die gedetailleerd genoeg moet zijn om de goede waarnemingsplekken in het gebied te kunnen vinden. Dat klinkt niet erg avontuurlijk, maar voor de meeste mensen is het erg frustrerend als de aangewezen plek door gebrekkige of foute aanwijzingen onvindbaar is.

In *De belangrijkste vogelgebieden van Europa* komen 218 gebieden aan bod, verspreid over 28 landen, waaronder ook Israël, Marokko, Tunesië en Turkije; Luxemburg en de Sovjet-Unie worden niet behandeld en de DDR slechts in 4 zinnen onder West-Duitsland (!). Van ieder land is een kaart opgenomen met de ligging van de gebieden. Aan elk gebied wordt een halve tot twee pagina's besteed met achtereenvolgens een korte beschrijving, opsomming van vogelsoorten per seizoen, toegang (met in 45 gevallen kaartjes) en route. Onder dit laatste kopje wordt de plaats genoemd via welke men moet reizen, maar de opmerking dat Sofia of Wenen een internationaal vliegveld heeft, is weinig informatief. De gebiedsbeschrijvingen en de opsomming van soorten geven een goede indruk van de aard van het gebied en de vogels die men er kan verwachten. Waar men in een gebied moet zijn, is voor het ene gebied nauwkeurig beschreven dan voor het andere. Zo worden in de Nederlandse vertaling de gebieden in Marokko uitgebreid behandeld, maar dit hoofdstuk is door de Nederlandse vertaler (en tweede auteur) dan ook grondig herzien en uitgebreid. Ook het Nederlandse hoofdstuk is fors uitgebreid en wel tot 14 gebieden: Texel, Oostvaardersplassen, Lauwersmeer, IJmuiden, Schouwen, Hondsbossche Zeewering, ZW-Friesland, Naardermeer, Maasvlakte, Wieringen, Goeree, Eemshaven, Oijpolder en Grindgaten Midden-Limburg. In België is het aantal gebieden uitgebreid van 3 tot 7: Kempen, IJzer, Zwin, Zeebrugge, Linkeroever Antwerpen, Harchies en Ardennen. De vertaling is uitstekend, hoewel een fout in de Engelse tekst ook in de Nederlandse uitgave is blijven staan: Lac du Der Chantecoq ligt niet ten zuiden van Parijs (pag. 51) maar 180 km ten oosten van Parijs in de Champagne-Ardenne. De titel van het boek is overigens misleidend want "vogelgebieden" heeft een dubbele betekenis: vogelrijk gebieden en gebieden van betekenis voor vogels. In dit geval gaat het duidelijk om het eerste. Van een belangrijk vogelgebied als de Waddenzee komen alleen enkele plekje aan de rand aan de orde.

Al met al een uitstekende gids om vakantieplannen te maken, maar men heeft wel goede kaarten nodig, anders kan het op spoorzoeken uitdraaien. Voorzichtigheid is ook geboden, want wat wordt voorgesteld als een bergwandeling (Demirkazik, Turkije, pag. 230) bleek een levensgevaarlijke afdaling te omvatten zeker in de tijd dat men het begeerde Kaspisch Sneeuwhoen te zien kan krijgen (in het voorjaar als er nog sneeuw ligt). Als men ook nog andere gebieden wil bezoeken, is het raadzaam ook naar andere excursiegidsen op zoek te gaan. Het is overigens jammer dat geen overzicht is gegeven van de vele uitgaven die op dit terrein zijn verschenen. Een gemis is ook een index van gebruikte plaatsnamen, die in de oorspronkelijke uitgave wel is opgenomen. – *Eduard R. Osieck*

JONKERS D. A., KOLE R. A. & TAAPKEN J. (red.) 1987. *Vogels tussen Vecht en Eem*. Vogelwerkgroep het Gooi en omstreken, Hilversum. 399 p. Prijs f 32,50.

Het laatste Gooise Korhoen prijkt op de voorkant van dit stevig gebonden boek. De inhoud is gebaseerd op onderzoek aan broedvogels en niet-broedvogels in de periode 1975-85. Ruim 120 waarnemers waren in het 29 000 ha grote onderzoekgebied actief. Daarnaast is een groot aantal archieven geraadpleegd om de resultaten in historisch perspectief te plaatsen. Het boek valt in twee delen uiteen. Eerst 15 hoofdstukken waarin het gebied wordt beschreven, het onderzoek wordt verantwoord en de resultaten van enkele deelonderzoeken worden toegelicht. De bespreking per soort neemt de grootste ruimte in. Tot slot een overzicht van excursiemogelijkheden in het gebied, registers en literatuur.

Door de auteurs wordt aangegeven dat dit boek een vervolg is op de *Avifauna van Midden-Nederland* (1972): meer gegevens, betere tellingen. De wijze waarop de gegevens worden gepresenteerd en verantwoord, zijn voor recensent aanleiding om het tegendeel te concluderen. Het begint al met de beschrijving van de gebruikte methoden. Veel broedvogels zijn geïnventariseerd met de turf-methode, en dan nog met twee of drie bezoeken in het broedseizoen. Dit levert een aanzienlijke onderschatting op van het aantal. In de tekst mogen wij lezen dat het best betrouwbaar is. Als voorbeeld wordt de Merel aangehaald. Deze soort wordt gekenmerkt door een zeer lage trefkans. Dus met drie bezoeken is men er niet, verre van dat. Als de auteurs dan nog het lef hebben om naar het handboek *Vogelinventarisatie* te verwijzen, dan rijst de vraag hebben zij het gelezen of stond het alleen in de kast? De soortbesprekingen van de 326 waargenomen soorten wisselen sterk in diepgang, omvang en helderheid. Bij broedvogels is naar willekeur wel of geen kaart met dichtheden per telgebied opgenomen. Waarom wel bij de Spotvogel en niet bij de Kleine Karekiet, beide talrijke broedvogels. In de teksten lopen resultaten, anekdotes, historische gegevens en algemeenheden aan alle kanten in elkaar over. Daarnaast is de lay out ook nog zodanig dat de tekst ontoegankelijk wordt. Zo bestaat de tekst van de Sperwer waarin aantallen, dichtheden, verspreiding, voedsel, verleden en jachtwijze aan de orde komen, uit één alinea van ruim een pagina. Dit doet pijn aan de ogen. Op deze manier gaan veel goede dingen die er toch in het boek staan, verloren in een brei van letters.

Het archief van de Vogelwerkgroep het Gooi en omstreken moet zeer omvangrijk zijn gezien de inspanningen in het veld. Ondanks de kanttekeningen die er bij de wijze van verzamelen kunnen worden geplaatst, met de gegevens had toch meer gedaan kunnen worden dan dit. Hopelijk is het enthousiasme in het veld en achter het bureau nog niet geluwd. Over tien jaar een nieuwe poging. Dit is een gemiste kans. – Rob Lensink

KINZELBACH R. & KASPAREK M. (eds) 1988. *Zoology in the Middle East*, 2. Kasperek, Heidelberg. 120 p. Prijs DM 29,50.

De artikelen in dit tweede deeltje zijn meestal erg kort (gemiddeld 5 pagina's) en hebben betrekking op zoogdieren, vogels, reptielen, amfibieën, mollusken, insecten en wormen. Het langste artikel (24 pagina's) gaat over haffen (Ephemoptera). De bijdragen zijn strak van opbouw,

beginnen met korte samenvattingen (ook in het Duits) en eindigen met een meestal uitgebreide literatuurlijst. Van de 21 artikelen geven er 14 informatie over Turkije, het meest bereide land van het Midden-Oosten. De negen bijdragen over vogels, die meer dan een derde deel van de tekst beslaan, hebben meestal betrekking op verspreiding en status: Flamingo (broedpoging in 1987 in een bedreigd gebied in Turkije), gieren (in Bulgarije broeden nog slechts 100 paar Aasgieren en minder dan vijf paar Vale en Monniksgieren), Jufferkraan (slechts 20-30 broedparen in Oost-Turkije), Halsbandparkiet (aanvullende waarnemingen uit Egypte en het Midden-Oosten), Smyrna IJsvogel (de broedpopulatie in Turkije wordt geschat op 100-150 paar), Grijskopspecht (nieuwe waarnemingen doen vermoeden dat de soort voorkomt in het gehele Zwarte Zee gebied van Turkije), Veldrietzanger (een waarneming in 1987 in Oost-Turkije; mogelijk ook broedvogel) en Woestijnvink (waarnemingen doen enkele broedparen in Oost-Turkije vermoeden). Verder is er een vraagstellend artikel over de soortssamenstelling en verspreiding van gezamenlijk jagende zwaluwen en gierzwaluwen in verschillende gebieden in het Midden Oosten.

Deelnemers aan de Nederlandse WIWO-expeditie naar Turkije in 1987 zorgden voor vier artikelen: over Smyrna-IJsvogel *Halcyon smyrnensis* (als mede-auteur), over Groene Specht, Veldrietzanger en Egyptische mangoeste *Herpestes ichneumon*. Naast enkele Turken zijn de overige auteurs vooral Duitsers. Voor degenen met een wat bredere biologische belangstelling voor het gebied is deze serie een interessante aanvulling op de periodieken van de *Ornithological Society of the Middle East*. Een korting van 30% maakt de prijs wat aantrekkelijker voor intekenaren. – Lieuwe J. Dijkse

SNOW B. & SNOW D. 1988. *Birds and berries; a study of an ecological interaction*. Poyser, Calton. 268 p. Prijs £ 16.

"Eet mijn vruchten, verspreidt mijn zaden" is een populaire uitspraak als het gaat om de voedselrelatie tussen dieren en planten. Bes-etende vogels worden hierbij vaak als voorbeeld aangevoerd. Echter, niet alle vogels die bessen eten, verspreiden de zaden van de moederplant. Sommige eten alleen het vruchtvlees en laten het zaad aan de plant zitten. Andere verteren het zaad volledig zodat het niet beschikbaar komt voor ontkieming. Het echtpaar Snow beseft dit onderscheid en heeft daarmee rekening gehouden bij hun studie naar de ecologische interactie tussen vogels en besdragende struiken. Zij verdelen bes-etende vogels in echte zaadverspreiders en zaad- en pulp-predatoren.

Door middel van eigen veldwerk in het zuiden van Engeland hebben de auteurs een, voor Europese begrippen, schat aan gegevens verzameld. De presentatie van de gegevens is zeer overzichtelijk. In het eerste en tweede deel van het boek worden de gegevens respectievelijk per struik en per vogel behandeld. Elk hoofdstuk bestaat uit een beschrijving en een discussie van de eigen gegevens en een samenvatting van de literatuur over de struik of vogel elders in Groot-Brittannië en Europa. In totaal passerden 39 inheemse en 25 geïntroduceerde en gecultiveerde planten de revue, en 26 vogels. Deel 3 gaat in op de interactie tussen de vogels en de besdragende struiken. Hierin worden onderwerpen behandeld als co-evolutie, foerageerstrategieën, competitie tussen de planten om zaadverspreidende vogels, de energetische aspecten van het eten

van bessen, enzovoorts. Persoonlijk vind ik dit het meest interessante deel van het boek. Het is daarom jammer dat de auteurs slechts oppervlakkig op deze onderwerpen ingaan. In dit deel wordt veel verwezen naar buitenlandse literatuur en geconcludeerd dat de eigen gegevens niet goed genoeg zijn voor analyse. Voor een boek dat voor tweederde uit het opsommen van veldgegevens bestaat, is dit wel een erg magere conclusie.

Vanwege de uitgebreide collectie veld- en literatuurgegevens laat dit boek zich het beste gebruiken als een naslagwerk. Voor de ornitholoog die verlegen zit om een onderzoeksvraagstelling biedt deel 3 een ruime keuze. Voor mij is in ieder geval één vraag opgelost, namelijk waarom er met Kerstmis nog bessen aan de Hulst zitten.

– Dennis Wansink

Geluidsopnamen

PERNIN D. J. 1987. *Let's listen to the passerines of Britain and Europe*, 1-3. Picidae + Passeriformes. Prijs f 21 per stuk (te bestellen bij de auteur, Route de Louhans, F-71370 Ouroux-Sur-Saône; betaling met Eurocheque).

In het genre vogelgeluidencassettes is het sinds kort mogelijk om naast de aloude cassettes van Vogelbescherming (Nederlandse vogels, 1-6) en de beroemde 33 toeren ep's van *Listen the birds* van Hans A. Traber – wie heeft er niet met de beroemde Bosuil met de twaalf keer slaande klok gelopen – drie cassettes met vogelgeluiden aan te schaffen, opgenomen en samengesteld door Daniel J. Pernin.

De omslagen van de cassettes zijn sober uitgevoerd. Per cassette worden 25 soorten zangvogels ten gehore gebracht. De speelduur per kant is ongeveer 25 minuten. Op de bijsluiters wordt van elke soort de Engelse, wetenschappelijke, Duitse en Nederlandse naam (Kleine Groene Specht?) vermeld. Achter de soortnamen wordt kort vermeld of het geluid betrekking heeft op zang, roep, vluchtroep, angstroep, alarmvluchtroep, contactroep, jongen, extreme alarmroep, trekgeluiden, bedelroep of de zogenaamde *excitement call*. Bij een beperkt aantal soorten worden de achtergrondgeluiden vermeld. Van alle soorten is de zang opgenomen. Wat er verder aan andere geluiden ten gehore wordt gebracht, varieert sterk; zo is het scala aan geluiden bij de Kramsvogel en Koolmees erg uitgebreid, met maar liefst respectievelijk 10 en 13 voorbeelden, daarentegen bij soorten als Bosrietzanger en Orpheusspotvogel summier: van deze soorten is alleen de zang opgenomen. De speelduur per soort varieert van 40 seconden bij de Duinpieper tot 4 minuten en 10 seconden bij de Koolmees; gemiddeld is elke soort 1.5 tot 2 minuten te beluisteren. De soortsamstelling per cassette is niet bepaald logisch. Zo komen op alle drie cassettes spechten

en mezen voor, schijnbaar willekeurig door elkaar opgenomen. Het aanhouden van een systematische volgorde had de cassettes toegankelijker gemaakt, vooral als het erom gaat geluiden die veel op elkaar lijken te vergelijken.

De geluidskwaliteit van de opnames is ronduit uitstekend, veel beter dan wat tot nog toe te verkrijgen was. Het feit dat een aantal niet alledaagse Mediterrane soorten als Orpheusspotvogel, Brilgrasmus, Baardgrasmus en Orpheusgrasmus is opgenomen, zal de interesse voor deze cassettes zeker doen toenemen. Helaas ontbreekt informatie waar, wanneer en in welk biotoop de geluiden zijn opgenomen. Dat dit voor een deel in Zuid-Frankrijk is gebeurd, valt op te maken uit de brabbellende Flamingo's die het achtergrondkoor vormen bij de zang van de Brilgrasmus.

Ondanks de beperkte achtergrondinformatie en het vreemd door elkaar opnemen van de verschillende soorten zijn deze cassettes een aanrader, alleen al vanwege de kwaliteit van de opnamen. Degene die ze voor het eerst afspeelt, zal wel even moeten wennen aan de Frans-Engelse uitspraak van de dame die de soorten aankondigt. Voor mij is de associatie met Peter Seller's inspecteur Cloussout groot. – Frank E. de Roder

PERNIN D. J. 1988. *Les mésanges. Leurs chants, leurs cris*. (Collection références sonores, 1) Prijs onbekend (te bestellen bij de auteur, zie boven).

Op deze cassette met een totale speelduur van ongeveer 60 minuten zijn negen soorten te beluisteren: Baardmannetje (3'16"), Staartmees (3'4"), Glanskop (4'37"), Matkop (3'18" + 4'49"), Kuifmees (1'28"), Zwarte Mees (6'10"), Pimpelmees (9'24"), Koolmees (10') en Buidelmees (2'). Van de Matkop zijn zowel geluiden van de ondersoort *rhénanus* (West-Europa) opgenomen en als van *montanus* (Alpen). De drie andere Europese mezen ontbreken (Rouwmees, Bruinkopmees, Azuurmees). Van iedere soort komen zowel de zang als allerlei roepjes aan bod. Van de 11 (onder)soorten zijn in totaal maar liefst 110 fragmenten opgenomen, die in lengte variëren van enkele seconden tot een minuut. Van elke fragment is wel de maand maar helaas niet de plaats van opname vermeld. Aan het einde van kant 2 zijn de meest voorkomende geluiden ter onderlinge vergelijking nog eens herhaald.

De opnamen zijn van goede kwaliteit, hoewel soms bij luide roepjes vervorming lijkt te zijn opgetreden of de ruis plots toeneemt. De cassette gaat vergezeld van een uitgebreide toelichting (16 p.) in het Frans waarin behalve de geluiden ook biotoop, kenmerken, verspreiding en trekgedrag worden beschreven. Soorten die zich op de achtergrond laten horen, zijn vaak ook vermeld. Het boekje is geïllustreerd met enkele foto's en tekeningen. Een goede cassette om de grote variatie aan mezelgeluiden te leren kennen. – Eduard R. Osieck